

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№1
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 164 sahifa,
5-yanvar, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Talabalarda tolerantlikni shakllantirish zarurati va samaradorligi.....	28
Bafayev Muxiddin Muxammadovich	
Muhandislik grafikasi bo'yicha raqamli kompetensiyalarni shakllantirishda grafik dasturlardan foydalanish metodikasini yaratish	34
Axmatova Asila Akmaljon qizi	
Investigation on the Efficacy of Pedagogical Approaches in Virtual Learning	37
Burkhonova Zarafruz Qobilovna, Makhmudov Shaxboz Muzzafarovich	
The Role of Input And Interaction in Second Language Acquisition.....	40
Dilorom Poyonova	
Muhandislik yo'nalishida kartografiya fanini integratsiyalashgan holda o'qitish	45
Kazakbayeva Muxabbat Turabayevna	
Incorporation of Moocs Into the Digital Educational Framework for the Development of Professional Speech Culture.....	49
Kudrat-Zoda Kamola Alisherovna	
Pedagogical Strategies for Enhancing Students' Creative Thinking Throughout the Learning Process	52
Makhmudova Ugliy Baxtiyarovna	
Kognitiv yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning media savodxonligini rivojlantirish	57
Mirzayeva Mayramxon Zaynobiddinovna	
Transformatsion yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning sun'iy intellekt savodxonligini rivojlantirish.....	61
Mirzayeva Ziyoda Uktamjonovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni tanqidiy fikrlashga o'rgatish	65
Qurbonboyeva Gulnoza Mahmud qizi	
An Online Service that Integrates Up-To-Date Content From Well-Known Mooc Platforms	68
Rakhimberdiyev Rustam Abdunasirovich, Abdurahmonova Osiyo Jahongirovna	
The Fourth Phase of Distance Education: Integrated Technologies and Moocs	71
Rahimberdiyev Rustam Abdunasirovich, TaranenkoTatyana Viktorovna	
Gamifikatsiya orqali iqtidorli o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshirish	74
Rustamova Manzura Mirkamolovna, Xaytbayeva Malika Qobil qizi	
Boshlang'ich ta'lim fanlarini didaktik o'yinlar orqali tushuntirish	77
Rustamova Manzura Mirkamolovna, Shomaxsudova Diyora Dilshod qizi	
O'smirlar orasida alkogolizm, giyohvandlik va toksikomaniya profilaktikasi	80
Sh. F. Mustafayeva	
Educational Physics Experiments: Methods and Didactic Strategies for Developing Critical Thinking in Students	85
Turayev Alimjan Bahriddinovich	
The Problems of Remote Learning Technology and Global Trends in University Education Development.....	88
Tursunov Begzod Sherzodovich, Shukurova Madina	
A Case Study of Humanities Disciplines Using Massive Open Online Courses as a Resource for Blended Learning.....	91
Tursunov Begzod Sherzodovich, Eshkabilov Kodirali Davlatmuratovich	
Modern Education and Training Practices for Future Dentists	94
Turumova Marjona Bahodirovna	
Kommunikativ yondashuv asosida nutqiy kompetensiyani shakllantirish.....	98
Tuxtayeva Mehriyo Shavkatovna	

Maktabgacha ta'lim jarayonida mutaxassislik fanlarini o'qitishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar: amaliy muammolar va ularning innovatsion yechimlari	102
<i>Xabibulayeva Shaxrizoda O'ktam qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarda nutq o'stirish darslari orqali Soft Skills ko'nikmalarini rivojlantirishning nazariy pedagogik psixologik asoslari	106
<i>Xoldarova Mubina Qudratbek qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlantiruvchi muhit va uning turlari	110
<i>Xolmirzayeva O'g'iloy Murotali qizi</i>	
Развитие компетенций студентов-биологов в изучении языков	114
<i>Абдуллаева Нигора Курбановна</i>	
Формирование интереса и повышение эффективности школьного урока физической культуры	118
<i>Мукимов Олим Эргашевич</i>	
Incorporation of Massive Open Online Courses Into the Higher Education Framework	122
<i>Rakhimberdiyev Rustam Abdunasirovich, Nasrullayev Javlonbek Tal'atjonovich</i>	
Совершенствование инновационной методики социально-педагогической деятельности будущих педагогов в полилингвальной среде с использованием искусственного интеллекта	125
<i>Хужаниязова Гузаль Юлдашевна</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativ faoliyatini xalq og'zaki ijodi asosida rivojlantirish	130
<i>Abduraximova Muxabbat Allayevna</i>	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'rganiladigan nostandart masalalar	133
<i>Karimova Kunduz Ruzibayevna, Yo'ldosheva Tojigul Ulug'bek qizi</i>	
Video-marketingning iste'molchilar jalb qilinishiga ta'siri: Tiktok va Youtube misolida.....	138
<i>Rustamova Ma'mura Asqar qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv jarayonlarini diagnostika qilish	141
<i>Shorustamboyeva Shahnoza Ulug'bekovna</i>	
The use of Visualization Technology as a New Trend in Teaching the English Language	144
<i>Tursunoy Ortiqova</i>	
Didaktik drama asosida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda narrativ yondashuvning asosiy tushunchalari tahlili	149
<i>Xolbayeva Dildora Azizovna, Sadiyeva Shaxnoza Xusanovna</i>	
Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida biokimyo fanini o'qitishda work-based learning metodikasini qo'llash ..	153
<i>Mamadaliyeva Zarina Raxmat qizi</i>	
Bo'lajak shifokorlarni tibbiy amaliyotga tayyorlash metodikasini takomillashtirish.....	156
<i>Murtazayeva Nasiba Komiljonovna</i>	
Autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'limni tashkil etish	159
<i>Xusnidinova Saodat</i>	

AUTIZM SPEKTRI BUZILISHI BO'LGAN BOLALAR UCHUN INKLYUZIV TA'LIMNI TASHKIL ETISH

Xusnidinova Saodat
Alfraganus universiteti o'qituvchisi

ORCID: 0009-0002-5760-5169

Annotatsiya: Hozirgi kunda mamlakatimizda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'limni joriy etish va rivojlantirish jarayonlari faol amalga oshirilmoqda. Autizm spektri buzilishi (ASB) bo'lgan bolalar ta'limni tashkil etish hamda ta'lim mazmunini tanlashda maxsus yondashuvlarni talab etadigan alohida guruhni tashkil qiladi. Mazkur maqolada ASB bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'limning ilmiy-uslubiy jihatlari yangi tashkiliy shakllardan foydalanish asosida tahlil qilingan hamda maktabgacha va boshlang'ich umumiy ta'lim bosqichlari o'rtasidagi uzviylik masalasiga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: autizm spektri buzilishi bo'lgan bola, inklyuziv ta'lim, erta aralashuv, uzluksizlik.

Abstract: At present, the processes of implementing and developing inclusive education for children with special educational needs are actively advancing in our country. Children with autism spectrum disorder (ASD) represent a distinct group that requires specialized approaches to the organization of education and the selection of educational content. This article analyzes the scientific and methodological aspects of inclusive education for children with ASD through the use of new organizational forms and places particular emphasis on ensuring continuity between preschool and primary general education.

Key words: child with autism spectrum disorder, inclusive education, early integration, continuity.

Аннотация: В настоящее время в нашей стране активно развиваются процессы внедрения и реализации инклюзивного образования для детей с особыми образовательными потребностями. Дети с расстройствами аутистического спектра (РАС) представляют собой особую категорию, требующую специальных подходов к организации обучения и отбору содержания образования. В статье анализируются научно-методические аспекты инклюзивного образования детей с РАС с использованием новых организационных форм, а также уделяется особое внимание вопросам преемственности дошкольного и начального общего образования.

Ключевые слова: ребенок с расстройством аутистического спектра, инклюзивное образование, ранняя интеграция, преемственность.

KIRISH

Yigirma birinchi asr rivojlanishi nuqsoni bo'lgan shaxslarga nisbatan davlat munosabatining tubdan o'zgarishi bilan tavsiflanadi. Xorijda ham, mamlakatimizda ham alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning nafaqat ta'lim olish huquqini ta'minlashga, balki ta'lim tashkilotlariga ularning samarali ta'lim olishi va ijtimoiylashuvi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish majburiyatini yuklashga qaratilgan huquqiy hujjatlar qabul qilingan va kuchga kirgan. Ta'lim standartlari hamda namunaviy moslashtirilgan umumta'lim dasturlari rivojlanishning turli shakllariga ega bo'lgan bolalar ta'limi mazmunini standartlashtirishga yo'naltirilgan.

Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, aqli zaif bolalar uchun ularning intellektual imkoniyatlarining o'ziga xos xususiyatlari tufayli maktabda ta'lim mazmunini belgilashda boshqacha yondashuv zarur. Shu sababli ularning ta'limi aqli zaif (intellektual nuqsonli) o'quvchilar ta'limining davlat ta'lim standarti asosida tartibga solinadi. Bizning fikrimizcha, autizm spektri buzilishlari bo'lgan bolalar toifasi ham ruhiy rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlari bilan tavsiflanadi. Ushbu xususiyatlar amaldagi qonunlar doirasida ularning ta'lim olishini ta'minlash uchun maxsus tashkiliy va mazmuniy shart-sharoitlar yaratishni talab qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Autizm spektri buzilishlari bo'lgan bolalar ta'limini tashkil etish masalasi maxsus va inklyuziv ta'lim tizimida muhim ilmiy-amaliy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. B.V. Belyavskiy, S.A. Morozov va S.S. Morozova tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda autizm spektri buzilishlari bo'lgan bolalar uchun maktabgacha va boshlang'ich ta'lim bosqichlarida ta'lim trayektoriyasining uzluksizligini ta'minlash muhimligi asoslab berilgan. Mualliflar 2019-yilda nashr etilgan ishlarida inklyuziv ta'lim sharoitida psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlashning tizimli yondashuvlarini taklif etib, ta'lim mazmunini individual imkoniyatlarga moslashtirish zarurligini ta'kidlaydilar.

Maktabgacha ta'lim bosqichida autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalar bilan ishlash masalalari N.N. Vasyagina, Ye.N. Grigoryan va Ye.A. Kazaeva tadqiqotlarida atroflicha yoritilgan. Ularning 2018-yilda chop etilgan ilmiy maqolalarida reabilitatsiya jarayonining psixologik-pedagogik jihatlari, xususan, muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish, hissiy barqarorlikni ta'minlash va ijtimoiy moslashuvni qo'llab-quvvatlash muhim omil sifatida ko'rsatilgan. Mazkur tadqiqotlar maktabgacha ta'lim muassasalarida inklyuziv muhitni tashkil etishda ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Inklyuziv ta'limni amaliyotga joriy etish masalalari T.V. Volosovets va Ye.N. Kutepova tahriri ostida tayyorlangan uslubiy qo'llanmada hamda A.V. Xaustov rahbarligida yaratilgan metodik ishlarda keng yoritilgan. Ushbu manbalarda 2010 va 2016-yillarda chop etilgan tadqiqotlar asosida autizm spektri buzilishlari bo'lgan bolalarni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash, resurs sinflaridan foydalanish, individual ta'lim dasturlarini ishlab chiqish masalalari yoritilgan. Mualliflar inklyuziv ta'lim samaradorligi ta'lim muhitining tuzilmashtirilishi va pedagoglarning kasbiy kompetensiyasiga bevosita bog'liq ekanini ilmiy jihatdan asoslaydilar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'limni tashkil etish jarayonini o'rganishda kompleks metodologik yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot ma'lumotlari asosan ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganish, shuningdek, maktabgacha va boshlang'ich ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan mutaxassislarning amaliy tajribalarini umumlashtirish orqali olindi. Ma'lumotlarni yig'ishda kuzatuv, taqqoslash va tavsifiy tahlil usullari qo'llanildi. Olingan materiallar mazmuniy tahlil asosida qayta ishlanib, autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning ta'lim ehtiyojlari, inklyuziv muhitni tashkil etish shartlari hamda psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlashning samarali yo'llari aniqlashtirildi. Tadqiqot natijalarini umumlashtirishda tizimli yondashuvdan foydalanilib, mavjud ilmiy qarashlar va amaliy tajriba o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ochib berildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Autizm spektri buzilishi bo'lgan maktabgacha va maktab yoshidagi bolalar bilan ishlash tajribasining tahlili shuni ko'rsatadiki, ushbu bolalarning potensial imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish uchun turli xil o'qitish model-larini ishlab chiqish va joriy etish zarur. ASB bilan og'riq bolalarni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlashni tashkil etishda bunday yondashuvning dolzarbligi ularning ruhiy va psixologik rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlarining yaqqol ifodalangan individual ko'rinishlari bilan bog'liq. Bunda hissiy holatlarning namoyon bo'lishi hamda muloqot doirasining sezilarli darajada cheklanganligi kuzatiladi.

Mamlakatimiz olimlari (K.S. Lebedinskaya, O.S. Nikolskaya, M.M. Libling, Ye.R. Baenskaya, S.A. Morozov va boshqalar) autizm spektri buzilishlarida kelib chiqishi, jinsi, yoshi, korreksion aralashuv muddatlari, tarbiyalash va o'qitish sharoitlari kabi omillarga qarab bolalarda ijtimoiy o'zaro ta'sir hamda muloqot usullarining turli xil sifat buzilishlari namoyon bo'lishini ta'kidlaydilar. Shu bilan birga, avtomatizatsiya va stereotiplarning tez shakllanishi qayd etilgan. ASB bilan og'riq bolalar uchun umumiy bo'lgan belgilar turli kombinatsiyalarda va turli darajada namoyon bo'ladi. Rivojlanishning umumiy manzarasi asab tizimining turi, shaxsning yo'nalishi, oilaviy tarbiya uslubi, erta aralashuv muddatlari va boshqa omillar bilan bog'liq bo'lgan individual xususiyatlar bilan to'ldiriladi. ASBda ruhiy rivojlanishning bunday xususiyatlari davlat ta'lim standarti tomonidan belgilangan vazifalarni amalga oshirishda qiyinchiliklarni, ba'zan esa imkonsizlikni keltirib chiqaradi hamda an'anaviy usullar kam samarali bo'lib qoladi. Ko'rinib turibdiki, ASB bilan og'riq bolalarni o'qitish, ta'lim berish va tarbiyalash jarayonlari tashkil etish shakllari, usullari, vositalari va mazmuniga ko'ra maksimal darajada individualashtirilishi lozim.

ASD bilan kasallangan bolalarga maktabgacha ta'lim berishning milliy tizimi so'nggi bir necha o'n yilliklar davomida shakllanib kelgan. Dastlabki maxsus bolalar bog'chalari va maxsus guruhlar o'tgan asrning to'qsoninchi yillari boshida tashkil etilgan. Ushbu muassasalar mutaxassislari Rossiya olimlarining nazariy qoidalariga asoslanib, maktabgacha yoshdagi ASD bo'lgan bolalarda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish, nutq va sensomotor rivojlanishni ta'minlash, hissiy zo'riqish va xavotirni kamaytirish, shuningdek, shaxs rivojlanishini rag'batlantirishga qaratilgan ish usullarini ishlab chiqdilar va amaliyotda sinovdan o'tkazdilar. Statistik ma'lumot-

lar shuni ko'rsatadiki, psixik rivojlanishi sustlashgan bolalar uchun tuzatish sinflariga qabul qilingan o'quvchilar ko'pincha boshlang'ich maktabni tugatgach, umumta'lim sinflarida muvaffaqiyatli o'qishni davom ettiradilar.

Har qanday holatda ham ASB bo'lgan bolaning muvaffaqiyatli rivojlanishining muhim sharti ota-onalarning bolaning rivojlanish jarayonida faol ishtirok etishi hisoblanadi, ya'ni ishning umumiy strategiyasini belgilash, pedagoglar tavsiyalariga rioya qilish hamda uy sharoitida bola bilan muntazam shug'ullanish muhim ahamiyat kasb etadi. Vaziyat tahlili shuni ko'rsatadiki, qulay muhit sharoitlarini yaratish, tuzatish dasturlarining xilma-xilligi, pedagoglarning malakasi, ya'ni ularning ASB bo'lgan bolalarning xususiyatlari, imkoniyatlari va ehtiyojlarini bilishi hamda hisobga olishi, zarur ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirishga xizmat qiladigan usullar, metodikalar va texnologiyalarni qo'llashi emotsional-irodaviy sohasi buzilgan bolalarni maxsus (tuzatish) muassasa sharoitida yetarlicha muvaffaqiyatli ijtimoiylashtirish imkonini beradi.

Muhitni tuzilmashtirish (tarkiblangan va barqaror makon, guruh hamda mutaxassislar xonasida kamida vizual jadvalning mavjudligi), bolalar faoliyatini to'g'ri tashkil etish, muvaffaqiyat vaziyatini yaratish autizm spektri buzilishlari bo'lgan bolalarning inklyuziv ta'limini amalga oshiruvchi maktabgacha ta'lim muassasalari mutaxassislari faoliyatining ajralmas qismi hisoblanadi. Shu sababli mavjud amaliy tajribani umimlashtirish, mutaxassislar tomonidan qo'llanilayotgan ASB bo'lgan bolalarni o'qitishning samarali strategiyalarini tahlil qilish hamda o'z modellarini ishlab chiqish maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyat yuritayotgan defektologlar, psixologlar, logopedlar va boshqa pedagoglarning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Inklyuziv ta'lim sharoitida maktabgacha va boshlang'ich bo'g'inlar o'rtasida ASB bo'lgan bolalarni o'qitishni tashkil etish va ta'lim mazmunidagi uzluksizlik ularning samarali ijtimoiylashuvining eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi. Maktabgacha yosh davrida bola bilan boshlangan tuzatish ishlari nafaqat uni pedagog bilan o'zaro munosabat jarayonida bilim olishga tayyorlaydi, balki muloqotning ijtimoiy ahamiyatga ega usullarini shakllantiradi hamda bolaning o'z potensial imkoniyatlarini anglashiga yordam beradi. Maktabgacha yoshdagi autizm spektri buzilishlari bo'lgan bolalarni o'qitish va tarbiyalashning yetakchi yo'nalishlari o'rtasidagi maqsadga muvofiq o'zaro ta'sir bolaning keyingi rivojlanishidagi muvaffaqiyatni hamda uning boshlang'ich maktab sharoitiga moslashuvining qulayligini belgilaydi, deb taxmin qilish mumkin. Izchillik maktab o'qituvchilarining ma'lum bir bolaning erishilgan rivojlanish darajasiga tayanishi va shu asosda amalga oshiriladigan pedagogik bashorat orqali ta'minlanadi, bu esa pirovardida pedagogik jarayonning umumiy mantiqini belgilaydi.

Pedagogik ma'lumotga ega bo'lgan ota-onalarning tyutor vazifasini bajarishi amaliyoti ham mavjud. Jumladan, ASB bilan og'rikan uch nafar bola umumta'lim maktabining 2- va 3-sinflarida oddiy tengdoshlari bilan bir sinfda tahsil olmoqda. Maktabgacha davrda ular kombinatsiyalangan turdagi bolalar bog'chasida psixik rivojlanishi kechikkan bolalar guruhiga qatnagan hamda boshlang'ich o'quv ko'nikmalarini egallagan. Bolalar nutqqa ega bo'lsalar-da, muloqotga kirishishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Resurs sinflari salohiyatidan to'liq foydalanilmagan bo'lsa-da, bolalar bilan o'qituvchi-logoped, o'qituvchi-defektolog va pedagog-psixolog faoliyat olib boradi. Mashg'ulotlar darsdan oldin yoki darsdan keyin tashkil etiladi. Ota-onalar yozma ravishda rozilik bergan taqdirda, bolalar ayrim darslardan ozod qilinadi.

Shubhasiz, mavjud qiyinchiliklarni bartaraf etish mumkin. Bugungi kunda ASB bilan og'rikan bolalarni o'qitishning ularning o'ziga xos xususiyatlariga mos keladigan tashkiliy shakllari ishlab chiqilgan. Jumladan, ularni maxsus tuzatish sinflarida o'qitishni tashkil etish ASB bo'lgan bolalar uchun ta'lim makonini bosqichma-bosqich kengaytirish imkonini beradi. Bunda har bir o'quvchi uchun individual ta'lim yo'nalishi va individual ta'lim dasturini ishlab chiqish majburiy shart hisoblanadi. Dastlab ijtimoiy integratsiya amalga oshiriladi, ya'ni bolalar umum-maktab tadbirlarida ishtirok etadi, tengdoshlari bilan birgalikda oshxonaga boradi, umumiy kiyinish xonasidan foydalanadi va hokazo. Keyinchalik ASB bo'lgan o'quvchilar tyutor hamrohligida umumta'lim sinflarida ayrim darslarga qatnashadi. Maxsus tuzatish sinfida ta'lim olgandan so'ng o'quvchi umumta'lim sinfiga o'tkazilishi va to'liq inklyuziya rejimida o'qishini davom ettirishi mumkin.

ASB bilan og'rikan bolalarning inklyuziv ta'limini tashkil etishning yana bir shakli resurs sinflaridan faol foydalanishni nazarda tutadi. Bu esa bolaning ta'lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda inklyuziv ta'lim va individual ta'lim elementlarini uyg'unlashtirish imkonini beradi. ASB bo'lgan bolalarni o'qitishni tashkil etish, maktabgacha va boshlang'ich ta'lim bosqichlarida ta'limning uzluksizligini ta'minlash jarayonida yuzaga keladigan muammolar bolaning ruhiy rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari va buzilish tuzilishi bilan belgilanadi. Shu sababli bolaning sensor va hissiy qulayligini ta'minlaydigan, shuningdek, uning o'quv faoliyatini qo'llab-quvvatlaydigan tartibga solingan vaqtinchalik va fazoviy tuzilishga ega ta'lim muhiti mavjud bo'lishi zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Autizm spektri buzilishlari (ASB) bo'lgan bolalar ta'limni tashkil etish hamda ta'lim mazmunini tanlashda maxsus yondashuvlarni talab qiladigan alohida guruh hisoblanadi. Ushbu bolalarning potensial imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish uchun ta'limning turli modellarini ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy etish zarur. ASB

bo'lgan bolalarni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlashni tashkil etishda bunday yondashuvning dolzarbligi ularning ruhiy va psixologik rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlarining yaqqol ifodalangan individual ko'rinishlari bilan bog'liq. Bunda hissiy holatlarning namoyon bo'lishi hamda muloqot doirasining sezilarli darajada cheklanganligi kuzatiladi.

ASB bo'lgan bolalarni o'qitish, ta'lim berish va tarbiyalash jarayonlari tashkil etish shakllari, usullari, vositalari hamda mazmuni jihatidan maksimal darajada individuallashtirilishi lozim. ASBni tuzatish samaradorligi bevosita yordam ko'rsatish davrining boshlanishiga bog'liq, ya'ni yordam qanchalik erta ko'rsatilsa, reabilitatsiya davri shunchalik qisqa bo'ladi va uning samaradorligi shunchalik yuqori bo'ladi. Hozirgi kunga kelib ASB bo'lgan bolalarni o'qitishning ularning o'ziga xos xususiyatlariga mos keladigan tashkiliy shakllari ishlab chiqilgan. Maktabgacha yosh davrida autizm spektri buzilishlari bo'lgan bolalarni o'qitish va tarbiyalashning yetakchi yo'nalishlari o'rtasidagi maqsadga muvofiq o'zaro ta'sir bolaning keyingi rivojlanishidagi muvaffaqiyatni hamda uning boshlang'ich maktab sharoitiga moslashuvining qulayligini belgilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Belyavskiy B.V., Morozov S.A., Morozova S.S. FGOSni amalga oshirish sharoitida maxsus va inklyuziv ta'lim tizimida sog'lig'i cheklangan bolalarni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlashning zamonaviy strategiyalari to'plamida autizm spektri buzilishlari bo'lgan bolalarning maktabgacha va boshlang'ich umumiy ta'limida ta'lim trayektoriyasining uzluksizligi. – Chelyabinsk, 2019. – 266–272 b.
2. Vasyagina N.N., Grigoryan Ye.N., Kazayeva Ye.A. Maktabgacha ta'lim sharoitida autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarni reabilitatsiya qilishning psixologik-pedagogik jihatlari // Milliy psixologiya jurnali. – 2018. – № 2(30). – 92–101 b.
3. Inklyuziv maktabgacha ta'lim muassasasidagi bola: uslubiy qo'llanma / T.V. Volosovets, Ye.N. Kutepova tahriri ostida. – Moskva: RUDN, 2010. – 148 b.
4. Xaustov A.V., Bogorad P.L., Zagumennaya O.V., Kozorez A.I., Pantsir S.N., Nikitina Yu.V., Stalmaxovich O.V. Autizm spektri buzilishlari bo'lgan o'quvchilarni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash: uslubiy qo'llanma / A.V. Xaustov umumiy tahriri ostida. – Moskva: FRTs FGBOU VO MGPPU, 2016. – 125 b.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.